

PEN-7

Gençlik, İşsizlik ve Psikoloji:

"Psikoloji Lisansı Nasıl Okunmalıdır?"

Prof. Dr. Nebi Sümer

Nebi Sümer Kimdir?

Psikoloji lisans eğitimini 1985 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde tamamlamış olan Prof. Dr. Nebi Sümer, 1988 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde gelişim psikolojisi alanında yüksek lisansını yapmıştır. 1996 yılında Kansas State Üniversitesi'nde sosyal psikoloji alanında doktorasını tamamlayıp, ODTÜ Üstün Akademik Başarı Ödülleri gibi birçok ödüle layık görülmüş ve alanına dair birçok yayına da katkı sağlamıştır. Şu anda Sabancı Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

SUNUŞ

Değerli okuyucu,

PSİART (Psikoloji Öğrencileri Araştırma ve Eğitim Topluluğu) olarak 2015 yılından beri; psikoloji lisans öğrencilerinin, eğitimlerini sadece lisans dersleriyle tamamlamayıp, daha zengin bir bilgi birikimiyle alanında nitelikli bireyler olarak mezun olmaları yolunda onlara kolaylık sağlamayı hedefliyoruz. Bizler gibi psikoloji lisans öğrencisi olan arkadaşlarımızın akademik gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla, herhangi bir kâr amacı gütmeksizin eğitim ve etkinlikler düzenliyor, alanla ilgilenenlerin bu programlarımızdan mümkün olan en verimli şekilde faydalanmasını amaçlıyoruz.

PSİART Etkinlik Notları'nda da; düzenlediğimiz eğitim ve etkinliklerin yazılı metinlerini, programlarımıza katılmayan arkadaşlarımızın istifadesine sunuyoruz. Bu yazımızda, Prof. Dr. Nebi Sümer Hocamızla yaptığımız “**Psikoloji Lisansı Nasıl Okunmalıdır?**” programımıza ait notlar yer alıyor. Psikolojinin dünyadaki yeri, ülkemizdeki tarihi ve alandaki yayınlar dahil birçok konuyu barındıran etkinliğimizin notlarının, siz değerli okurlarımız için de faydalı olmasını temenni ederiz.

Saygılarımla.

Ayşe Betül İlgen
PSİART Araştırma-Yayın Koordinatörü

Katkı Sağlayanlar:

Deşifre: Ayşe Betül İlgen, Hacer Zeynep Ekemen, Mehmed Nihad Özkaya, Nuriye Dişli

Editör: Ayşe Betül İlgen

Tasarım: Beyza Fetanet Gürel

Etkinliğimizin video kayıtlarına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Merhaba arkadaşlar, öncelikle hepiniz hoş geldiniz. Aslında bugün araştırma alanlarından çok, “Psikoloji Lisansı Nasıl Okunmalıdır?” konusunda konuşacağız. Sizlerin en büyük dertlerinden biri, yeni kuşak olarak psikolojiye artan ilginin artık yönetilmez bir boyuta ulaşmış olması. Psikoloji lisansının nasıl okunacağı, ne olduğu, dünyada ne yapıldığı konusunda belirsizlikler hakim. Bunu biraz tartışalım istiyorum. Çünkü bu yaşadıklarımız önemli bir durum; buna son yıllarda Türkiye’nin psikolojiyle olan imtihanı diyelim. Psikoloji, çalıştığı her konuyu ilme dönüştüren bir alandır. Psikoloji eğitimi ve öğretimi de, psikolojinin bir alt alanı. Biliyorsunuz bu konuda kurulmuş özel bilimsel dergiler, uluslararası dernekler, örgütlenmeler var. Biz de EuroPLAT adında bir Avrupa projesi yürüttük. Projenin amacı tamamen Avrupa çapında 39 ülkede psikoloji eğitimini iletme idi. 2009-2012 arasında o projenin ilk üçlerinden bir tanesi olarak, elimizdeki rakamlarla ne yapabiliriz diye konuştuk ve Türkiye’den veri topladık. Biraz ondan da bahsedeceğiz.

Size ilk olarak Türkiye’nin genel durumunu özetleyeceğim. Biraz psikoloji tarihinden, biraz da rakamlardan bahsedeceğim. Ondan sonra “Psikoloji Lisansı Nasıl Okunmalıdır?” sorusuna geleceğim. Şuradan başlayalım: Psikolojinin dünyada geldiği yere ilişkin çok ilginç bir çalışma yapıldı. Aslında eski, 2005 yılında yayımlandı. Farklı ülkelerden bilim akademisi üyesi bilim insanları bir araya gelip dünyada bilimler ne durumda diye araştırma yaptı. Boyack, Klavans ve Borner’ın yaptığı bu çalışma çok ses getirdi. Yaptıkları iş aslında çok çarpıcı bir işti. 2000 yılında 7121 bilimsel dergide milyondan fazla makalenin atfı örüntüsünü çok ileri analiz teknikleriyle inceleyip, çok boyutlu ölçüm yöntemleriyle örüntüsüne bakmışlardır. Biliyorsunuz, bilimlerin büyük çoğunluğu felsefeden çıkmıştır. 18-19. yüzyılda ise felsefe, matematik, fizik gibi bilimler merkez bilim kabul ediliyordu. Bu çalışmada merkez bilimler nelerdir diye bakmışlar ve sekiz tane bilimin artık merkez bilim olduğunu açıklamışlardır. Psikoloji, fizik, matematik, kimya, doğal bilimler, tıp, psikoloji ve sosyal

bilimler. Dikkat ederseniz psikoloji ve sosyal bilimler ayrı merkez bilimler. Psikoloji, komşu bilimleri besleyen ve onlardan az alıp, onlara çok veren bir bilim olarak tanımlanıyor. Aslında bu 2000 yılındaki örüntü olmasına rağmen çok çarpıcı. 2019 yılında bu çok daha arttı. Yani psikoloji bulunduğu köprü bilim görünümü nedeniyle bütün dünyada ilimleri birleştiren disiplinler arası bir mega bilimdir.

Biz çok şanslıyız, sizler özellikle çok şanslısınız. Dünyaya böyle bir bilim dalının üyeleri olarak bakıyorsunuz. Türkiye’deki psikolojiden size çok kısa olarak bahsedeceğim. Psikolojinin tarihi de aslında çok uzun; bir Alman profesör Anschütz 1915 yılında İstanbul Üniversitesi’ne gelir ve ilk deneysel psikoloji laboratuvarını kurar. Bu, Türkiye’de psikolojinin başlangıcı sayılır. Ama asıl psikoloji eğitimi Atatürk’ün Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yaptığı eğitim reformlarıyla 1920-1930 arasında başlar ve çok sayıda kişi Avrupa’ya gönderilir. Özellikle Hitler Almanyası’ndan kaçan psikoloji çalışanlarının Türkiye’de yaptıkları işler sayesinde psikoloji bilimi çok gelişir. Burada bir isim var, mutlaka okuyun isterim: Şekip Tunç. Kendisi tam bir eklektik bilim insanı olup zamanının çok sayıdaki bilim insanının eserlerini çevirerek çok değerli bir katkıda bulunmuştur.

Ve özellikle sosyal psikolojinin kurucularından olan Muzaffer Şerif’i duymuşsunuzdur. Muzaffer Şerif Columbia Üniversitesi’nde doktorasını yapıp döndükten sonra, günümüzde Gazi Üniversitesi olan Gazi Eğitim Endüstrisi’ndeki laboratuvarını kurar ve otopratik etkiyi orada test eder. Ardından İtalya’ya geçer ve deneysel sosyal psikoloji alanında çalışmalar yapar.

Daha sonra, benim ikinci dönem diye adlandırdığım dönem başlar: Türkiye’de bağımsız bölümlerin kurulması, büyüme yılları, 1960-1980 arası. Avrupa ve Amerika’ya giden çok sayıda akademisyen yurda döner ve Ankara, İstanbul ve İzmir’de psikoloji bölümleri kurulur. Ama o yıllarda Ankara çok dominanttir. Çünkü psikoloji bölümü Ankara’da üç üniversitede

birden kurulur; Ankara Üniversitesi'nde, Hacettepe Üniversitesi'nde ve ODTÜ'de.

Ama bu yıllarda baktığımızda psikoloji bir aktarım bilimi, şimdi de hâlâ biraz öyle. Yani bunlar Batı'daki bilgilerin -fazla kültürel filtrelerden geçirilmeden- aktarıldığı, ölçeklere çevrildiği ve bilimsel araştırmalarla Batı'nın takip edildiği yıllar. 1970 yılında Türkiye'de lisansüstü programlar başlar. 1976 yılında Türk Psikologlar Derneği kurulur. 1977 yılında Türk Psikoloji Dergisi yayına başlar ve bu 1994 yılında Türkiye'den sosyal bilimler alanında Social Sciences Citation Index'e kabul edilen ilk dergidir. Burada kendisini de analım, bunu Profesör Nail Şahin başarmıştır. Dergi, Türkçe dilinde kabul edilmemiştir, Nail Hoca uzun yıllar tartışarak kabul ettirmiştir. Türk dilinin de aslında ilk defa ulusal disiplinde sayıldığı zamandır 1994 yılı.

İlk Ulusal Psikoloji Kongresi 1980 yılında yapılmıştır. O günden bugüne çok hızlı bir değişim gerçekleşmiştir. Ben 1985 yılı mezunuyum ve 1986 yılında Başaran ve Şahin "Türkiye'de Psikoloji" diye bir kitap bölümü yazmıştır. O kadar güzel bir iş yapmışlar ki, 1986 yılında psikolojide ne varsa her şeyi araştırmışlar: hoca, öğrenci, yayın, ölçek... Bunu ben bir temel kabul edip araştırmalar yaptım. Örneğin 1986 yılında, 305 öğrenci kabul edilirken, bu sene psikoloji bölümüne kabul edilen öğrenci sayısı 8000'i geçti. Ben bunu 2018 yılında ayrıntılı inceledim çünkü yeni bir kitap bölümü yazdık. 7200 öğrenci kayıt yaptırdı. Fakat yerleşenlerin hepsinin kaydı olmuyor, yani ÖSYM'de yerleşenlerden yaklaşık %7'si kayıt yaptırmıyor. Ama ilk defa son iki yıldır kontenjanlar boş kalmaya başladı.

Bahsettiğimiz bu dönem aynı zamanda gelişme, dışarı açılma dönemi. Çok sayıda araştırmalar başladı. Kültürel teorilerin yaygınlaştığı bir dönem oldu. Hâlâ uluslararası bilimdeki yayın sayımız fena olmamakla birlikte, çok düşük atıf alan ve kaliteli yayın yapmayan ülkeler sınıfında olma şanssızlığımızı da kabul edelim. O durumdayız çünkü hâlâ yeterli bir lisansüstü altyapımız, yeterli öğretim elemanımız ve uluslararası bilime entegre olmuş bir dünyamız yok. Niye bunu söylüyorum?

Türkiye'de sosyal bilimlerin en fazla ilgi çeken, vakıf okullarına en fazla öğrenci ailesinin para ödediği bir bilim dalının uluslararası alandaki yerinin biraz daha farklı olması gerekir. Ama baktığımızda göreceksiniz ki bütün gelişmekte olan ülkelerin durumu aynı. Filipinlerden, Çin'e, Hindistan'a, Brezilya'ya kadar; Türkiye'ye benzer orta gelire sahip olan ülkelerin hepsinde hızlı sosyal değişim nedeniyle insanlar hem kendilerinin, hem ailelerinin, hem de toplumun sorunlarının çözümünde psikolojiyi bir kapı olarak görüyor, çocuklarını akın akın psikolojiye gönderiyor. Çok çarpıcı.

Ben Brezilya'yı ya da Filipinleri neden özellikle anlattım? Çünkü aynı yıllarda, aynı sayılarda bir artış gerçekleşmiş. Örneğin aynı yıllarda bizde 12 kat artmış, Filipinlerde 13 kat artmış. Yani bu bize özgü bir trend değil. Dünyadaki genel rüzgarın bir sonucu.

Türkiye'nin psikoloji tarihine dair en çok yararlanılan belli yayınlar mevcut. Bunların son üç tanesinde ben de yazarım. Sadece iki tanesinden bahsedeyim: McKinney denen kişi bir Amerikalı, kendisi Türkiye'ye gelmiş, 1950'lerde ders vermiş ve "Türkiye'de Psikoloji Tarihi" diye bir bölüm yazmış. Ondan sonra Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın 1994'te yazdığı eser var. Ondan sonra Başaran ve Şahin 1986 yılını anlatır. Bu şekilde psikoloji tarihinin bir dökümanı oluşturulmuştur. Bunların bilinmesinde yarar var.

Sayılar baktığımızda, son dönem gerçekleşen hızlı büyüme ve entegrasyon yıllarında, 1980'de sayısı 6 olan psikoloji bölümleri, 2018'de 79 olmuş. Aslında 85'tir ama bunlardan altı tanesi öğrenci almıyor. Öğrenci sayısıysa 305'ten nerelere gelmiş. Özellikle son yıllardaki artış inanılmaz çarpıcı, yani katlamalı olarak artıyor. Her beş yılda 4000 kişi artması görülür bir şey değil. Çok ilginç bir asimetrik durum var. 2018'de ilk defa boş kontenjan kaldı. Ama yerleşenlerin %31'i devlet, %69'u vakıf üniversitelerinde. Vakıf üniversitelerinin Türkiye'deki toplam öğrenci sayısıysa %10, ama psikolojide %69; asimetriyi görüyorsunuz.

Tam zamanlı öğretim üyesi sayılarına baktığımızda, 2011 yılına kadar 2,5 kat artış olurken, bölüm sayısında 7 kat artış olmuş. Engin Arık web sayfasından rakamları takip ediyorum, onun sayfasından baktığımda şunu görüyorum: ciddi bir arz talep dengesizliği var. Farkında olmamız gereken ve yönetenlere belki de sağlıklı baskı kurmamız gereken bir durum bu.

Bizdeki müfredat nedir? Aslında Türkiye'deki kurucu üniversiteler dediğimiz 1960-1970'lerde kurulan, psikoloji bölümünün olduğu 6 üniversitedeki hocaların büyük çoğunluğu Amerika'da doktora yapıp geldiği için Amerikan psikoloji modeli Türkiye'ye yerleşti. Yani bizim baktığımız müfredatla Amerika'nınki hemen hemen aynı. Oysa Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu kararıyla 2005 yılında EuroPsy modeli denen yeni bir modele geçti. Bu modelde üç yıl lisans, iki yıl uzmanlaşma, bir yıl da süpervizyon var. Bana göre çok daha sağlıklı, bize çok uygun bir model. Öğrenci üç yıl temel eğitim aldıktan sonra bir alt alan seçiyor, o alt alanda iki yıl uzmanlaşma yapıyor, bir yıl da süpervizyon aldıktan sonra elinde bir sertifikayla hangi alanın uzmanıysa onunla mezun oluyor ve o sertifikayla çalışıyor. Bu, şimdiki öğretime göre çok daha sağlıklı. Fakat Türkiye'de YÖK'ün dört yıllık üniversite sistemine uymadığı için olmadı. Oysa EFPA (Avrupa Psikoloji Dernekleri Federasyonu) bunu kabul etmişti. Bizzat görüşenlerden biriyim ben, EFPA'da çok uğraştım, beş yıl görev yaptım. Oysa bizim 4 yıl lisans 2 yıl uzmanlık kabul ediliyordu. Ama biz 2000'lerde ne yazık ki bu sistemi getiremediğimizden Türkiye'nin sistemi bu şekilde kaldı.

Ama Amerikan sistemindeki çıktı kontrolü bizde olmadığı için, yani piyasada odalar, yasalar yoluyla mezunların niteliğinin kontrolü olmadığı için de böyle garip bir duruma geldik. Bu yasal durumun farkında olmamız ve sağlıklı çözümler düşünmemiz gerekiyor.

Aslında Avrupa'da, Amerika'da şöyle bir yere geldik; Psikolojinin anlattığım bu hızlı

yükselişi ve derin potansiyelini dikkate alarak yeni bir kavram ortaya çıktı: Psikoloji okuryazarlığı. Okuryazarlık yoluyla psikolojinin, psikoloji dışındaki alanlarında da yetkinlik kazandırma ve psikoloji mezunlarını çok daha fazla alana maruz bırakma becerisi gelişti. Merkez bilimin gereği olarak da disiplinler arası derslerle bu desteklenebiliyor. Özellikle baktığımızda psikolojinin son 20 yılda sınırlı alanıyla ve diğer bilim alanlarıyla olan entegrasyonunu çok daha kolaylaştırıyor. Bunları düşündüğümüzde bu, kullanmamız gereken çok yararlı bir yol. Klinik psikoloji sevdası ve saplantısı, psikoloji eğitiminin bu geniş ufkunu, potansiyelini görmemizi de, uygulamamızı da engelliyor. O alan yanlış değil, o da çok gerekli bir alan ama ben bizzat oraya sapanmanın bazı mahzurlarını görüyorum.

Psikoloji alanında bazı yapısal ve kaynak sorunlarımız var. Sağlık modeli hâlâ hakim bir model ve psikoloji eğitime hiç uygun değil, dolayısıyla başka modellere geçmemiz lazım. Disiplinler arası çeşitlilikte sınırlarımız var, altyapı ve eğitim kadrosunun sınırlılığı üzerinde çok duruluyor. Ama araştırmanın eğitimin gerisinde kalması çok ciddi bir sorun. Psikoloji eğitimi hâlâ eğitim. Oysa bu üç ayağın, yani araştırmanın, eğitimin ve topluma ulaşmanın dengeli bir şekilde psikoloji bölümünün etrafında verilmesi gerekiyor ki sağlıklı olabilsin. Yıllar önce bu konuda staj başlattık. Bu çok iyi bir topluma ulaşma aracıydı ama ne yazık ki şu anda işlevini tam olarak gerçekleştiriyor. Bu işler dengelendiğinde çok daha etkili bir eğitim düzeyine ulaşılabilir.

Yayın zorunluluğunun akademisyenler tarafından "Aman yapayım da kurtulayım" şekline dönüşmüş olması da bu alanda karşılaştığımız problemlerden biridir. Oysa ki yayın; bilimsel ilginin, merakın dışarıya yansıtılmış hâlidir. Ancak durum bu çizgiden çıktı ve "belli sayılar var, değerler var, ben buraya geleyim, işime bakayım"a dönüştü. Bu, bizim bilimsel araştırma niteliğimize çok zarar verir bir hale geldi. Öğretim tekniklerimiz, benim şu an burada yaptığım da dahil -dersler de böyle gidiyor- yanlış bir şey. Bu bilgi teknolojisi çağında, sosyal medyanın, interaktif

öğrenmenin, kendi başına öğrenmenin daha aktif olduğu bu zamanda; hâlâ kürsüde ders anlatmaya devam ediyoruz. Aslında hepimizin içinde bulunduğu bu didaktik eğitim öğretim yöntemi yaygınlığı günümüzde yanlış. Bu yüzden öğrenci derse gelmiyor, çok da haklılar çünkü daha geniş kaynakları var. Dolayısıyla yeni bir yöntemi; beraber öğrenme, keşfederek ve araştırmalar üzerine öğrenme yaklaşımını psikoloji eğitimine entegre etmemiz gerekiyor.

Araştırma, uygulama, topluma ulaşma düzeyimiz hâlâ düşük. Bu psikoloji okuryazarlığını sadece ruh sağlığı ve psikiyatriye yakın olan alanlarda geçerliymiş gibi algılıyoruz. Dünkü olayı bir düşünün, dünkü olay tam da psikologların el atması gereken bir olay: Toplumun deprem paniği. Türkiye'deki psikolojiye yoğun ilginin arkasında 1999 Marmara Depremi vardır. O depremde psikologlar çok iyi bir sınav verdiler. Türk Psikologlar Derneği -ben de içinde çalıştım- Türkiye'nin her yerinden 1000'in üzerinde psikoloğu Adapazarı'na, İzmit'e taşıdı. Ben ders açtım, öğrencilerimi getirdim, Adapazarı'nda çadır kentte kaldık. Orada o zaman halk ve psikologlar ne yapacağını gördü. Çok zengin bir travma ve depremle başa çıkma literatürü oluştu ve bu aslında bir sıçrama yarattı, psikologlar için bir fırsat oluştu. Şimdi de öyle. Bu halkın deprem kaygısı ve depreme hazırlanma, deprem sonrasında pozitif dönüşümün sağlanması gibi konular bizim alanımız. Bu alanlar klinik mi? Kısmen klinik. Sosyal mi? Kısmen sosyal. Sağlık psikolojisi mi? Kısmen. Hepsi de bunun içinde. Bunu anlamak için klinik psikolog olmak gerekmiyor. Travma psikolojisini anlamış olan herkes bunu yapabilir. Öğrenci de aşama aşama yapabilir. Mesela bizim öğrencilerimiz oraya gittiklerinde çocuklarla oyun oynuyorlardı. Mezunlarımız bir adım sonra testler veriyorlardı. Klinik uygulama deneyimi olan hocalarımız, arkadaşlarımız da kronik vakalara müdahale ediyorlardı. Özellikle öğrencilerimiz belli konularda çok yararlı oldular. Öğrettiğimiz birkaç teknikle çocuklara resim çizdirme ve oyun oynayarak çocuk stresini anlama, öğretmenlere stres altındaki çocukları tanıma becerisi kazandırmada müthiş iş yaptılar. İşte psikolojinin görevi aslında bu:

Topluma yalnızca klinik alanda değil bütün sosyal alanlarda psikolojinin temel kavram becerilerini okuma-yazmaya dönüştürüp aktarma ve içselleştirme; aslında yapılan tamamen bu.

Kalite güvencesi sistemi kurulmazsa alandaki bazı sorunları çözemeyiz. Eğitimin gelişimini, sürdürülebilirliğini ve sonuçlarını ölçen bir sistem kurulması gerekiyor. Bunun en yaygın örneği akreditasyon. Türk Psikologlar Derneği bir akreditasyon birimi kurdu, o da hep beraber gurur duyabileceğimiz bir iltir. Türkiye'de bir sivil toplum örgütünün kurduğu akreditasyonu devlet tanıyıp tamamen kendi sistemine aldı ve ÖSYM kitapçığında yıldızla göstermeyi kabul etti. İki ay önce de bu yenilendi. 79 bölümümüzden 12'si akredite oldu.

Bölümlerin, akredite olamasa bile olması için gerekli kriterlere bakıp kendisini ölçmesi gerekiyor. Mutlaka minimum standartlarda eğitim için bizlerin, sizlerin baskı yapması gerekiyor. Şimdi girdi kontrolü yapamıyoruz, özellikle vakıf üniversitelerinde. Üzülerek dile getiriyorum ama gerçek bu olduğu için söyleyeceğim; bazı okullar sayıya, rakama bakmadan buraya para verirler diye psikoloji bölümü açıyorlar. Kontenjan sınırsız, öğrenci kaç puan alırsa alsın. Girdi kontrolü yoksa -ki yok- çıktı kontrolü olması gerekiyor: Mezunlar minimum ölçütleri karşılıyor mu diye bakılmalı, tüm dünya buna bakar. Aynı sağlıklı tartışmayı hukuk fakülteleri için de yapıyorlar. Eğer geçerse şu anda hukuk reformu var ve ilk defa hukuk fakültesi mezunlarına sınav gelecek. Bence bu çok sağlıklı bir şey. Sınav iyi bir şey değil, bunu biliyorum. Yanlıkların, sınırlılıkların farkındayım ama en azından insanların minimumları olup olmadığını ölçmek gerekiyor.

2013 yılında lisans müfredatını inceleyen ayrıntılı bir çalışma yapıp yayınladık. Türkiye'deki tüm okullarda 1. ve 2. sınıflarda verilen dersler kes-yapıştır şeklinde, tümünde aynı program uygulanıyor. 3. ve 4. sınıflarda verilen seçmeli dersler, seminer dersleri ve alan dersleri ise o bölümün imkanlarına, hocalarına bakıyor. Ders vermeyle uzmanlık arasındaki ilişki çok zayıf, yani tüm dünyada, verilen bir

dersi o alanın uzmanının vermesi gerekiyor. Bir hoca gelebiliyor, araştırma yöntemlerinden klinik psikolojiye, sosyal psikolojiye kadar tüm dersleri verebiliyor. Bu, dünyada pek yaygın bir durum olmasa da ne yazık ki Türkiye’de yaygın. Toplumun beklentisi ve talepleriyle verilen dersler arasındaki ilişki çok zayıf.

Mezunların en çok çalıştığı, iş bulabildiği alan özel eğitim alanı. Çünkü özel eğitime devlet ve bu eğitime ihtiyacı bulunan aileler destek veriyor. Bu çok güzel bir sosyal politika oldu. Özel eğitim öğretmenliği ve psikologluğu gelişerek çok güzel bir alan haline geldi. Bu alanda okullarda dersler açılması lazım ama sadece bir okulda var, diğerlerinde açılmamış. Bir taraftan bunu yetiştirmemiz lazım.

Mezunlar nerede çalışıyor diye baktığımızda; 2011 yılında yaptığımız bir araştırmaya göre özel eğitim birinci sırada. Sonra klinik alanında danışmanlık yer alıyor, diğer alanlar daha düşük. En fazla çalışma yeri olarak hastaneler yer tutuyor, sonrasındaysa akademi.

Bu arada, dünyada akademiye kendi alanları dışında da en fazla akademisyen sağlayan alan psikolojidir. Türkiye de buna bir örnek. Amerika’da, Avrupa’da da bu böyledir. En çok psikoloji mezunları uzmanlık ile doktora yaparlar ve diğer alanlara da giderler. Neden bunu yapıyorlar? Çünkü alanımız okuryazarlığa çok uygun. Yani öğrettiği bilgi başkasının da işine yarayan bilgi olduğu için başkalarından bunu alıyor, bu yüzden alt alanlar çok yaygınlaşıyor.

Psikolojiye dair olumlu gelişmeler var, tabi ki her şey karanlık değil; iki yönlü bakmak lazım. Toplumda olumlu beklenti ve algı bence çok önemli bir gelişme. Çoğu vakıf üniversitesi araştırma yaptırıyor. Ailelere “Çocuğunuzu okutmak için para verir misiniz?” diye sorulduğunda aileler genel olarak diğer birçok alana para vermemeyi tercih ederlerken; “Çocuğum psikoloji okursa veririm,” diyorlar. Bu ailelerin sosyal bilimler alanından beklentisi var. Siz de çevrenizde görüyorsunuzdur, çevrenizde kaç insan sizden yardım umuyor. Psikoloji der demez hemen dertlerini anlatıyorlar. Yani toplum, psikolojiyi bir çözüm

kapısı olarak görüyor, bu iyi bir fırsat. Bizim de bu fırsatın hakkını veren bir donanıma sahip olmamız gerekiyor ki buna karşılık verelim.

İstihdam son yıllarda bozuldu ama bizim araştırmamıza göre diğer üniversite mezunlarından daha iyi. Türkiye’ de toplam üniversite mezunu işsizlik oranı %22’ye ulaşıyor. 2011 yılında psikolojide %5 oranındaydı ama şimdi artmış vaziyette.

Yeni nesil bir akademik kadro var ve ben onların olmasından çok memnunum. Psikoloji alanına girmiş bir kısmını tanıdığım bir kısmını tanımadığım, çok iyi eğitim almış çok iyi donanımlı genç bir akademisyen kadrosu var. O anlamda sayılarımız çok arttı. Bu da çok iyi bir haber; ortalama üniversitelerin psikoloji bölümündeki sayılar arttı. Kalitesinde sorun olsa bile lisansüstü eğitimde bilimsel çeşitlilik de arttı. Söylediğim “akreditasyon” yaygınlaşmasının YÖK tarafından kabul edilmesi ve desteklenen resmi bir statüye kavuşmuş olması çok önemli. 2011 yılında “klinik psikoloji”, “psikologluk” tanımı ilk defa yasaya girdi. Bana göre çok sınırlılığı var. Hâlâ klinik psikolojiyi psikiyatrinin kontrol ettiği bir alan gibi sunmaları kabul edilebilir değil ama yine de hiç tanınmamasından da iyidir. Sonuç olarak ilk defa devlet buna bir tanım getirmeye başladı.

Bunlar dışında hâlâ yasa girişimi var, bu da iyi bir girişimdir. Bunu sağlıklı yönlendirmeyi başarabilmemiz lazım. Uluslararası örneği göstererek bireysel çıkarların ötesinde ülkenin, bilimin gereklerine ve onun menfaatine bakarak bunu yapmak gerekiyor. Bu yüzden de herkesin katkıda bulunması gerekiyor.

Dediğimiz gibi hızlı bir artış var son yıllarda. Özellikle 2013’de psikoloji bölümlerine 4000 kişi girmişken, şimdi 8000 kişi girmiş; 2 katı artmış. 5 yılda 2 katı artması görülür bir durum değil. Cumhurbaşkanlığı bir istihdam sitesi kurdu oradan çıkan son rakamlara göre istihdam oranı %43. Biz de 2011 yılındaki araştırmamızda mezunların 3 ay içinde iş bulduğunu gördük.

Şu an mezunlar 8-9 ayda iş buluyorlar. Baktığımızda ilk maaş -2635 TL- çok düşük. Ve

çok sayıda insan, sosyal medyada da görüyorum, “Asgari ücretle çalışmaya razıyım,” diyor. Bu aslında bir statü kaybıdır. Yani bunun mutlaka çözüme kavuşması gerekiyor. Bunu çözecek temel faktör de sağlıklı bir yasanın ve psikologların kendi öz denetimini kurabildiği bir psikologlar odasının kurulmasıdır. Tüm dünyada odalar var; mesela Avrupa’ da CHAMBER var, EFPA onlarla çalışıyor. Biz de mutlaka oda kurmalı ve kontrolü psikologların kendilerine vermelidir. Mutlaka lisans eğitimi nitelik, liyakat ve özellikle de etik bakımdan kontrol altına alınmalı.

Biraz önce de söylediğim gibi, madem girdi kontrolü yapamıyoruz, o zaman çıktı kontrolünün sağlanması lazım. Bu konuda birkaç yer benimle irtibat kurdu, çok da sevindim. Böyle girişimler var: “Yapabilir miyiz?”, “Bir sınav sistemi kurabilir miyiz?” şeklinde. Fakat sınavı devlet mi yapmalı, oda mı yapmalı? Günümüzde baktığımızda meslek sınavıysa bütün gelişmiş ülkelerde bunu meslek erbabının kendileri yapıyor. Doğrusu da bu aslında. Çünkü merkezî yapılan sınavın mutlaka objektif sınav olması gerekiyor, diğer türlü yapılan mülakat sınavlarında karşılaşılan sorunları biliyoruz. Yani mümkün olduğu kadar siyasetten, etkiden bağımsız, liyakati ölçen bir sınav sisteminin getirilmesi gerekiyor. Sınav sistemi tek başına nesnel mi? Pek değil aslında. Sınav sisteminin ayrımcı olabileceği konusunda da çok araştırma var. Yine de mevcut durumdan daha iyi.

Araştırma yönelimli nitelikli akademik kadronun mutlaka artırılması gerekiyor. Bu konudaki çabalar gayet iyi gidiyor. YÖK’te Milli Eğitim Bakanlığı ile başvurulara psikolojiden çok öğrenci gönderildi. 2009 yılında ODTÜ’nün başlattığı ÖYP (Öğretim Üyesi Programı) şu anda tüm Türkiye’ye yayıldı. Birçok üniversitede ÖYP asistanı var. Şu anda bunların sayısını tam bilmiyoruz ama tahmini rakam 400 civarı, bu da oldukça büyük bir sayı. ÖYP asistanları destekli oluyor. Üniversite adına farklı üniversitelerde okuyorlar. Mesela geçen hafta Ege Üniversitesi’nin düzenlediği Gelişim Psikolojisi Sempozyumu için İzmir’deydim. Ege

Üniversitesi’nde okuyan 33 tane ÖYP asistanı varmış, çok sevindim. Programı onlar organize etmişti. Çok parlak bir genç akademisyen grubunun gelecek olması çok iyi bir haber.

Eğitimin, araştırma ve uygulamanın; yerel bağlamı yani kültürel dinamikleri dikkate alan ama onlara saplanıp kalmayan bir donanıma ulaşması gerekiyor. Çünkü maalesef sosyal bilim kültürel yanlılık içeren bir bilimdir. Her şeyi Batı’nın gözüyle görmek psikoloji bilimini kısırlaştırır, kurutur. Mutlaka kültürel gözden geçirip uluslararası araştırma standartlarında test edilmesi gerekiyor. Dolayısıyla yerel bağlama dikkat eden ama yerel bağlamı uluslararası alandan kopartmayan bir psikoloji eğitimi çok sağlıklı. Bu konuda birçok örnek var. Hindistan en kötü örnek: Hindistan’ da iki tane grup kurulmuş. Bir grup Batı eğitimi veriyor; bir grupsa tamamen ayrılmış, yerel eğitim veriyor. Bir orta yol bulunması lazım.

Şimdi, psikoloji lisansı nasıl okunmalı? Biz dünyada psikoloji bilimini takip eden kurum olarak Amerikan Psikologlar Birimi’ni (APA) görüyoruz. APA’nın sayfasına göre psikolojide 56 tane alt alan var. O yüzden dünyada artık psikoloji bilimi değil, psikoloji bilimleri diyoruz. Çünkü bunların her biri ayrı bilim dalı ve siz bunların hepsini lisansta öğretemezsiniz, öğrenemezsiniz. Böyle bir şey mümkün değil. Hepsini öğrenmeye hazır hale gelmek için bu donanımın, becerinin kazanılması gerekiyor, lisans eğitiminin amacı o. Yani psikoloji sadece psikologluk için değildir.

1985’te Milli Eğitim Bakanlığı’nın gönderdiği bir yazıyla psikoloji mezunlarına psikolog unvanı verildi. Biz bunu 2000 yılında teyit ettirdik. Yani artık yasal gücümüz var. Psikoloji mezunu “psikolog” etiketi kullanmalı, bu yasal hak elinden alınmamalı. Ama bu demek değildir ki 56 alanın hepsinde bir uzmanımız var karşımızda, bu olamaz. Bu yasal hak ile gerekli olan beceriyi nasıl birleştiririz diye bakmak gerekiyor. Klinik psikoloji saplantısı bizim önümüzde duvar gibi duruyor. Öğrenci bölüme girer girmez, “Ne olmak istiyorsun?” sorusuna, “Klinik psikolog olmak istiyorum,” diye cevap veriyor. Klinik psikoloji bu 56 alandan sadece

bir tanesi. Gerekli ve de uygulamaya açık bir alan ama artık klinik ile dünyadaki alanlar arasındaki sınır o kadar gevşek ve muğlak ki, bir alan için sadece o alanda çalışmak gerekmiyor. Disiplinlerarası alan hepsini belirliyor. Aslında baktığımızda diğer alanlarda olduğu gibi, klinik psikoloji de diğer bütün alanlardan yararlanan bir alan. Klinik psikoloji tanımı bana göre yanlış, bu durum Amerika'da da tartışılıyor. Keşke klinik psikoloji yerine psikologluk tanımında kalsak. Çünkü bazen kişi klinik psikologluk yapıyor fakat yaptığı gerçek iş travma psikologluğu, gelişim psikologluğu, iş psikologluğu... Ya da tam tersi de olabiliyor. Alanlara bir isim koymak bir sorun. YÖK'ün Türkiye'de tanımladığı 5 tane alan var sadece, bunların iki tanesi uygulamaya, diğerleri bilim alanına karşılık geliyor. Dolayısıyla bu saplantı yerine öğrencilerin mümkün olduğunca son sınıfa kadar, klinik psikoloji hevesi yerine psikoloji okur-yazarlığının önemini anlayıp, lisansı bir temel kavram, bilgi, beceri eğitimi olarak almaları gerekmektedir.

Bu nedenle lisans eğitiminde verilmesi gereken temel bilgi ve beceriler var. Bunları lisans eğitimi veriyorsa, bu eğitim üzerine yapılacak sağlıklı bir lisansüstü eğitimi ve sertifikasyon programıyla bir meslek sahibi olunabilir veya olunmadan da çok sağlıklı çalışılabilir. Nedir bunlar? Psikolojinin en temel konuları, kavramları, kuramları, yaklaşımlarını öğrenmek. Çağdaş olanlar neyse ona bakmak lazım, ama bu diğerleri kötü olduğu için değil. Artık kanıt temelli, uygulanabilir, topluma daha yakın ulaşabilen ve mutlaka etkisi gösterilmiş kuramlar, uygulamalar, terapiler, müdahaleler etkili. Artık dünyanın hiçbir yerinde etkisi gösterilmemiş müdahale programına devlet destek vermiyor.

Bunlar için gerekli bilgileri kazanmamız gerekiyor. Psikoloji eğitiminin, bilgi ve bulguların günlük hayata uygulanma becerisini öğretmesi gerekiyor. Bunların hepsi ancak ve ancak sağlam bir etik ve değerler sisteminin kurulmasıyla olur. Psikoloji eğitimi öncelikle bir değerler sistemi eğitimidir, etikdir. O yüzden ben derste hep şunu diyorum: Kopyayı ya da etik olmayan herhangi bir şeyi psikolojinin kabul etmesi düşünülemez. Senin yaptığın iş tamamen insanın huzuru, dürüstlüğü, ilişkisi, refahı için;

ama sen bunların hepsini bozmaya odaklanmış bir yöntemi –kopyayı- kullanıyorsun ve o dersten geçiyorsun. Peki kopya çektikten sonra nasıl psikolog olacaksın? Nasıl etik iş yapacaksın? Kendine nasıl bakacak, öz farkındalığını nasıl geliştireceksin? Nasıl kendinle anlaşacaksın? Dünyanın hiçbir yerinde psikolojideki kadar etiğe önem veren başka bir bölüm yoktur. Çünkü kişinin yaptığı iş etik değilse sonucu mutlaka olumsuz olur. Kişi istediği kadar bilgi, donanım, beceri sahibi olsun; etik iş yapmadığında yaptığı işin akçesi, bir yararı yoktur. O yüzden etik öğretilmesi gereken en önemli konudur.

Lisans eğitiminde bireysel ve sosyal farklılıkları anlama, kabul etme ve koşulsuz saygı gösterme becerilerinin öğretilmesi çok önemlidir. Etnik, dini, cinsel yönelim her türlü farklılığa hoşgörü demiyorum; çünkü hoşgörü yukarıdan bakan bir kelimedir. Başkasının farklılığını değerlendirmek haddimize değil. Psikologlar olarak başkasının dini görüşünü, yönelimini, inancını, duygusunu tartmak ve biçmek bizim haddimize değil. Dolayısıyla biz de, bunların içerisinde -kendi belli bir görüşümüz olabilir, bu gayet doğal ama- keskin bir taraf, keskin bir manipülatör olamayız. Oluyorsak bilim yapmıyoruz demektir. O yüzden arkadaşlarımın başta “bilimi tek çare olarak görüyoruz” demesini çok takdir ettim. Bizim ortak şemsiyemiz bilim. Bu bakımdan bilimin diğer alanlar için tanımı kolay olsa da, psikolojide biraz zor. Dolayısıyla bireysel farklılığa koşulsuz saygı duymak ve insanın kendi önyargılarını, kalıp yargılarını, olumsuz hislerini eğitip, bunlarla yüzleşerek bunları geliştirmesi de bir görev. Aslında bu açıdan çok şanslıyız. Okuduğumuz bilgilerle hem kendimizi değiştirme hem de başkalarını olumlu etkileme şansına sahibiz.

Bilimsel, analitik, eleştirel düşünme ve değerlendirme becerisi çok kritik bir beceri. Çünkü psikoloji diğer sosyal bilimlerden farklı olarak fen bilimlerinin kullandığı deneysel yöntemi kendi yöntemi kabul etmiştir. Bu yüzden de çok hızlı gelişmiştir. Mesela sosyal psikolojinin sosyolojik, kültürel kanadı deneysel psikoloji yapabiliyor. Bu diğer sosyal bilimlerde yok. Psikolojide kullanılan yöntem tamamen

bilim dilidir. Bu bilim dili de ancak analitik düşünme ve beceri ile gelişir. Psikoloji; sorgulayan, araştıran, ölçme değerlendirmeyi bilen bir bilimdir.

Günümüzde çok önemli bir şeyle karşılaşırız: Sahte Bilim. Ben Sabancı Üniversitesi'nde ölçme ve değerlendirme dersi veriyorum. Derste ilk haftamı buna ayırdım: "Bilim Nedir, Sahte Bilim Nedir?". Yani psikoloji, içindeki "psi" kelimesinden dolayı her türlü sahte bilime açık bir alan. Ruh çağırmadan tutun da astrolojiye, enerji terapisine kadar. İnsanlar bunlara para harcıyor. Bunların bir sürü isimleri var. Fakat hiçbirini kanıtlanmamış. Subliminal düşünce dahi kanıtlanmamış olduğundan sahte bilimdir.

Günümüzde göz önünde olan belli isimler var; birçoğu sahte bilimci. Çünkü kanıtsız konuşuyor, kredisinin etiketini kullanarak ürettikleriyle bilim insanı ürünü diye insanları etkiliyor. Sırf bu sebeplerden dava edilen isimler var. Bir alanın bilim olabilmesi için kanıt gösterilmesi gerekiyor. Psikoloji de buna en yatkın alanlardan biri. Eğer bilim edinmezseniz, dikkatli okumazsanız sahte bilim sizi çok iyi ikna eder, ediyor da. Ben görüyorum, okumuş arkadaşlarımızın bazıları da maalesef bu işe yardımcı oluyorlar, konuşuyorlar. İnanılmaz zengin bir bilimimiz var, inanılmaz zengin bir literatürümüz var. Okumadan yazmadan konuşmak gibi bir gaflet olmamalıdır. İnsanlar soruyor: "Sezaryenle doğum yapan çocukların bağlanması daha güvensiz olur mu?" Bu çalışılmış bir konu ancak bu konuda çalışmamış kişiler "Kısmen olabilir," gibi yanıtlar verebiliyor. Fakat öyle bir şey yok. Bunun meta-analizi var ve sonuçlara göre hiçbir fark yok. Yani sezaryen ile normal doğum arasında güven bağı farkı yok. Kişi bilim insanı olsa dahi o an dikkatli konuşmalıdır. Şöyle düşünelim: Hamile bir kadına yanlış test verip hamile olmadığını söylerseniz, çok riski olmaz. Kendisi yaşadığı belirtilerle öğrenir, bir daha giderek emin olur. Ama hamile olmayan birine hamile olduğunu söylerseniz bu çok tehlikelidir. Çünkü kişi ona inanıp yatırım yapacaktır.

Bizi yolumuzdan saptıran sahte bilim Türkiye'ye özgü değil. Amerika ve Kanada'da psikoloji alanında yapılan çalışmalar, kişilerin

%60'ının bir şekilde sahte bilime inandığını gösteriyor. Doğamız buna biraz uygun, çünkü zihnimiz bilimin gerektirdiği yanlışlamaya göre değil de doğrulamaya ya da teyit etmeye göre çalışıyor. Dolayısıyla bilgileri seçici, önyargıları destekler bir şekilde aramak, araştırmak, bulmak işimize geliyor. Bu otomatik bir süreç maalesef. Buna karşı psikoloji biliminin dikkatini yeterli şekilde gösteremiyoruz.

Psikoloji lisansında problem çözme becerisini geliştirmenin mutlaka öğretilmesi, problem çözme odaklı eğitim verilmesi gerekiyor. Psikoloji eğitimi bireysel, kurumsal, sosyal, iş, ilişki vb. sorunları anlama ve çözüm becerisi kazandırmalıdır. Bu, bizim için lisans eğitiminde kazanabileceğimiz çok önemli beceri. Örneğin, ilişki sorunları. Araştırmalar gösteriyor ki problemlerin hemen hepsi ilişki sorunlarından kaynaklanıyor, yani yaygın sorunlar ilişki sorunlarıdır. Psikologlar bunun için eğitilmişlerdir: Bunu anlama, doğru yorumlama, sıcak duygu ile soğuk duyguyu birbirinden ayırma, uzaktan bakma becerisi geliştirme...

Bunun dışında yeni bilgi ve teknolojiyi kullanma ve farklı kişiler ve kimliklerle etkili iletişimde bulunabilme becerileri önemlidir. Mesela psikologlar Amerika'da şirketler için, Amerika dışında çalışacak iş adamlarına farklı kültürleri anlama eğitimi veriyor. Çok ünlü benlik psikoloğu Hazel Markus bunun için bir kitap yazmıştır. Yani bizim zihin kuramı dediğimiz, başkasının perspektifini alma ve ona göre yönlendirme becerisini psikoloji eğitiminin vermesi gerek.

Önemli olan becerilerden bir diğeriye psikolog olarak çalışmasa bile psikolojik bilgisini kullanma becerisidir. Dolayısıyla bir öğrenci psikolojiden mezun olduğunda adı psikoloji olmayan çoğu işte – ki bu Avrupa'da çok gösterildi – başarılı olma şansı vardır. Çünkü kişi görüşme teknikleri, yöntem bilgisi gibi donanımları iyi kazanırsa, yeni dünya düzeninde yeni meslek tanımı buna uygun olduğundan ötürü başarılı olma şansı artar. Çünkü bilgiye erişim her bakımdan çok daha kolay.

Alanda çalışan psikologların %40-45'inin bir tür uzmanlığı veya sertifikası var. Diğerleri herhangi uzmanlık alanı olmadan ve kendilerini yenilemeden çalışıyorlar, bu yüzden de işlerinden memnun olmayıp etkili de olamıyorlar. Bu çok önemli bir sorun. Lisans üzerine uzmanlaşma ve sertifikasyon şart. Mutlaka iyi eğitilmiş psikoloji öğrencilerini yapılandırılmış sertifika programlarıyla, uzmanlıkla, doktorayla bir şekilde Türkiye'nin ihtiyacı olduğu alanlara hazırlayacak bir şeyler yapmamız lazım. Sizler bunun lobisini, desteğini kurun isterim ben. Örneğin devletin Sertifikalar Kurulu var. Sertifikalandırılmış meslek için programlar var. Hangi alanlarda var? Adlide, trafikte, sağlıkta, gelişimde, hepsinde yapılabilir. Bunu psikoloji mezunu ya da PDR mezununun yapabilmesi ve bunun tamamen alana yönelik olması lazım. EFPA Programı'nın bahsettiği 3+2+1'in son iki yılında sertifika ile sağlanacak 300-350 saatle bu başarılabilir. Bunu yapmamız lazım. Psikoloji okuryazarlığı olarak psikoloji lisans eğitimini yeniden tamamlamamız ve öğrenim çıktılarını buna göre biçimlendirmemiz gerekiyor.

Benim psikolojiden mezun olup psikoloji dışında çalışan birçok arkadaşım var; hepsi çok başarılı oldular. Yani bankacılık sektöründen tutun da serbest piyasada, sinema sektöründe, reklamcılık alanında çalışıp başarılı oldular. Sosyal psikolojinin içinden altın bulan çok insan var. Dolayısıyla kişinin klinik psikoloji saplantısı yerine yaygın alana bakıp beceriyi nerede kullanırım diye düşünmesi lazım. Psikolojinin tek amacı psikoterapi/psikologluk değil. İngiltere iyi bir örnek: 147 üniversitesi var ve 113'ünde psikoloji lisans programı var. Bunların mezunlarının sadece %20'si profesyonel olarak mesleğe ya da 3+2'nin ikisine gidip doktora devam ediyorlar. %80'iye farklı alanlarda çalışıyor. Oradan bir grup arkadaş psikoloji alanı dışında çalışanlarla, alanda çalışanların iş doyumlarının arasındaki farkı görmek için bir araştırma yaptılar. Fark yok. Hatta alan dışı çalışanların bazıları daha mutlu. Çünkü becerisini başka alana taşıma yetkinliğini gösterebiliyorlar.

Dolayısıyla alanımız çok geniş. Böyle güzel bir alanda olduğunuz için şanslısınız. Ama bu

farkındalığa erkenden sahip olup, bu donanımı size eğitim vermiyorsa kendinizin alabileceği bir yaklaşıma girmeniz en sağlıklıdır. Burada da bireysel çabanın ve içten gelen motivasyonun değeri çok büyük.

Sabrınız için çok teşekkür ediyorum.